

TA'LIM TASHKILOTLARIDA QAROR QABUL QILISHDA BIHEVIORAL MENEJMENT NAZARIYASI PRINSIPLARI.

Sangirova Nargiza Yuldashevna

*Toshkent shahridagi Puchon Universitetining Boshqaruv menejmenti
yo'nalishi I-bosqich magistranti*

Ilmiy rahbar: Umarova Shohida Shakirovna

Psixologiya fanlari doktori, professor

Annotatsiya. *Mazkur maqolada ta'lim tashkilotlarida rahbarlar tomonidan qaror qabul qilish jarayonining psixologik omillari bihevioral menejment nazariyasi asosida tahlil qilinadi. Qaror qabul qilishga ta'sir qiluvchi motivatsiya, kognitiv xatolar, emotsional intellekt, shaxslararo muloqot, liderlik uslublari va ta'lim muhitidagi samarali boshqaruv strategiyalari chuqur yoritiladi. Shuningdek, O'zbekistondagi ta'lim tashkilotlari misolida amaliy tavsiyalar beriladi.*

Kalit so'zlar: *bihevioral menejment, qaror qabul qilish, ta'lim rahbariyati, kognitiv xatolar, emotsional intellekt.*

Аннотация. *В статье анализируется влияние психологических факторов на процесс принятия решений руководителями образовательных учреждений на основе теории бихевиорального менеджмента. Рассматриваются мотивация, когнитивные ошибки, эмоциональный интеллект, межличностная коммуникация, стиль лидерства и стратегии эффективного управления.*

Ключевые слова: *бихевиоральный менеджмент, принятие решений, образовательное руководство, когнитивные ошибки, эмоциональный интеллект.*

Abstract. *This article analyzes how psychological factors influence decision-making processes in educational institutions using behavioral management theory. Motivation, cognitive errors, emotional intelligence, interpersonal communication, leadership styles, and effective management strategies are discussed.*

Keywords: *behavioral management, decision-making, educational leadership, cognitive biases, emotional intelligence.*

Kirish

Zamonaviy ta'lim tashkilotlari murakkab boshqaruv tizimlariga ega ijtimoiy institutlar sifatida faoliyat yuritmoqda. Ularning samarali ishlashi rahbarlarning qaror qabul qilish kompetensiyasiga bevosita bog'liq. An'anaviy boshqaruv nazariyalarida qarorlar ko'proq rasmiy ma'lumotlar va tashkiliy tartib-qoidalarga asoslangan bo'lsa, hozirgi davr boshqaruvida inson omili, psixologik jarayonlar va xulq-atvor tahlili ustuvor ahamiyat kasb etadi.

Bihevioral menejment nazariyasi rahbarning qaror qabul qilish jarayonida inson xulq-atvorini, motivatsiyasini, kognitiv cheklovlarini va emotsional holatini hisobga olishini talab qiladi.

Ta'lim tashkilotlarida bu yondashuv jamoa samaradorligini oshirish, o'quvchilarning rivojlanishiga sharoit yaratish, o'qituvchilarning ish unumdorligini kuchaytirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, rahbarning qarori nafaqat rasmiy ma'lumotlar, balki shaxsiy tajriba, xodimlarning psixologik holati, ularning motivatsiyasi va emotsional intellekt darajasi bilan bog'liqdir.

Asosiy qism

1. Bihevioral menejment nazariyasining nazariy asoslari

Bihevioral menejment XX asrning o'rtalarida Herbert Simon, Chris Argyris va Daniel Kahneman tomonidan ishlab chiqilgan bo'lib, u rahbarlar tomonidan qaror qabul qilish jarayonida inson psixologiyasining o'mi va xatti-harakatlarni tahlil qilishga asoslanadi. Ushbu nazariya quyidagi tamoyillarni ilgari suradi:

1. Inson – boshqaruv markazida: Rahbar xodimlarning bilimini, motivatsiyasini va shaxsiy qadriyatlarini hisobga olishi lozim.
2. Cheklangan ratsionallik: Rahbar har doim ideal qaror qabul qilmaydi, chunki vaqt, ma'lumot yetishmasligi va psixologik omillar ta'sir qiladi.
3. Kognitiv xatolar: Qaror sifatiga ong va xotira bilan bog'liq tabiiy xatolar salbiy ta'sir qiladi.
4. Emotsional intellekt: Qaror qabul qilishda emotsiyalarni boshqarish va xodimlarning hissiy holatini tushunish muhimdir.

Bihevioral menejment nazariyasi shuningdek motivatsion va shaxsiy faktorlarni, rahbarning ijtimoiy interaktsiyasini va jamoa ichidagi kommunikatsiyani o'rganadi.

2. Ta'lim tashkilotlarida qaror qabul qilish psixologiyasi

Ta'lim tashkilotlarida rahbarlar qaror qabul qilish jarayonida quyidagi omillar bilan duch keladi:

Motivatsiya omili: Xodimlarning ishga bo'lgan munosabati va qoniqish darajasi rahbar qarorining samaradorligini belgilaydi.

Shaxsiy tajriba: Rahbar o'z avvalgi kasbiy tajribasini hisobga oladi, bu esa ba'zan sub'ektiv qaror qabul qilishga olib keladi.

Stress va vaqt bosimi: Kutilmagan vaziyatlar qaror qabul qilish tezligini oshiradi va kognitiv xatolarga sabab bo'ladi.

Muloqot kompetensiyasi: Qarorlar samarali yetkazilmasa, xodimlar tomonidan noto'g'ri tushunilishi mumkin.

Ta'lim tashkilotlarida qaror qabul qilish jarayoni ijtimoiy psixologik faktorlarga ham bog'liq. Masalan, o'quvchilar va ota-onalarning kutgan natijalari, jamoaning ichki muhitidagi ijobiy yoki salbiy motivatsiya rahbarning qaror strategiyasini o'zgartiradi.

3. Kognitiv xatolar va ularning oqibatlari

Rahbarlar qaror qabul qilish jarayonida turli kognitiv xatolarga duch keladi:

1. Tasdiqlash xatosi (Confirmation bias): faqat o'z fikrini tasdiqlovchi ma'lumotlarni qidirish.
2. Anchoring bias: dastlabki ma'lumotga haddan ortiq yopishib qolish.
3. Groupthink – jamoaviy fikrlash bosimi: rahbar jamoa bosimi ostida noto'g'ri qaror qabul qilishi mumkin.

4. Haddan tashqari optimizm: rejalarni haddan ziyod ijobiy baholash, bu moliyaviy va tashkiliy xatolarga olib keladi.

Kognitiv xatolarni kamaytirish uchun rahbarlar qarorlarni ko'p manbali ma'lumotlar va tahlil asosida qabul qilishlari lozim.

4. Bihevioral boshqaruv strategiyalari ta'limda

Bihevioral menejment nazariyasi ta'lim tashkilotlarida quyidagi strategiyalar orqali tatbiq etiladi:

1. Tizimli tahlil: qarorlar statistik ma'lumotlar, faktlar va jamoa fikri asosida qabul qilinadi.

2. Emotsional intellektni rivojlantirish: rahbar va xodim hissiyotlarini tushunishi boshqaruv samaradorligini oshiradi.

3. Ochiq kommunikatsiya madaniyati: xodimlar qaror jarayoniga jalb qilinadi, shaffof tizim yaratiladi.

4. Jamoaviy qarorlar dasturi: pedagogik kengashlar va muhokamalar qaror sifatini oshiradi.

5. Motivatsion boshqaruv: Maslou piramidasi, Xersberg ikki faktorli motivatsiya nazariyasi asosida xodimlarni rag'batlantirish.

Shu strategiyalar rahbarlarga qaror qabul qilishni yanada samarali qilish, jamoa ichida ishonchni oshirish va o'quv jarayonini yaxshilash imkonini beradi.

5. O'zbekiston ta'lim tizimida amaliy ahamiyati

O'zbekiston ta'lim tizimida qaror qabul qilish jarayoni rivojlanayotgan muhitda muhim ahamiyatga ega. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki:

Motivatsion omillar kuchaytirilsa, o'qituvchilar va o'quvchilar samaradorligi oshadi.

Kognitiv xatolar tahlil qilinsa, jamoaviy nizolar kamayadi.

Emotsional intellekt rahbarning jamoa bilan ishlash samaradorligini oshiradi.

Bihevioral yondashuv ta'lim muassasalarining ichki resurslarini to'liq ishga soladi.

Bu yondashuv, ayniqsa, oliy ta'lim va xususiy ta'lim muassasalarida juda dolzarbdir.

Xulosa

Bihevioral menejment nazariyasi ta'lim tashkilotlarida qaror qabul qilish jarayonini optimallashtirish va samaradorligini oshirishda muhim vosita hisoblanadi. Rahbarlar inson omilini hisobga olgan holda, motivatsiya, kognitiv xatolar va emotsional intellektni tahlil qilgan holda qaror qabul qilishi lozim. O'zbekiston ta'lim tizimida ushbu yondashuvni tatbiq etish ta'lim sifatini oshirish va boshqaruv samaradorligini kuchaytirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Simon, H. (1997). Administrative Behavior. Free Press.
2. Kahneman, D. (2011). Thinking, Fast and Slow. Farrar, Straus and Giroux.
3. Robbins, S. (2018). Organizational Behavior. Pearson.
4. Argyris, C. (1993). Knowledge for Action. Jossey-Bass.
5. Goleman, D. (1998). Working with Emotional Intelligence. Bantam Books.
6. Umarova Sh.Sh. (2022). Ta'lim jarayonida psixologik boshqaruv omillari. Toshkent.

7. O‘zbekiston Respublikasi Ta’lim tizimini rivojlantirish strategiyasi (2020–2030).
8. Mintzberg, H. (2009). Managing. Berrett-Koehler Publishers.